ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 16ης Ιουλίου 2009 *

Στην υπόθεση C-428/07,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court) (Ηνωμένο Βασίλειο) με απόφαση της 21ης Ιουλίου 2006, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 14 Σεπτεμβρίου 2007, στο πλαίσιο της δίκης

The Queen, κατόπιν αιτήσεως του:

Mark Horvath

κατά

Secretary of State for Environment, Food and Rural Affairs,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους B. Σκουρή, Πρόεδρο, P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts και T. von Danwitz, προέδρους τμήματος, J. N. Cunha Rodrigues, R. Silva de Lapuerta, K. Schiemann, J. Makarczyk, U. Lõhmus (εισηγητή), A. Arabadjiev και C. Toader, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: V. Trstenjak
γραμματέας: L. Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 26ης Νοεμβρίου 2008,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— ο Mark Horvath, εκπροσωπούμενος από τους M. Sheridan, barrister, και R. Barker, solicitor, καθώς και την A. Stanič, solicitor advocate,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τις C. Gibbs και I. Rao, επικουρούμενες από τον Lord Davidson of Glen Clova, QC, και τον D. Wyatt, QC,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Lumma,

— η Ιρλανδία, εκπροσωπούμενη από τον N. Travers, BL,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από την K. Banks και τον F. Erlbacher,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 3ης Φεβρουαρίου 2009,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 5 και του παραρτήματος IV του κανονισμού (ΕΚ) 1782/2003 του Συμβουλίου, της 29ης Σεπτεμβρίου 2003, για τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής και για τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς και για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΟΚ) 2019/93, (ΕΚ) 1452/2001, (ΕΚ) 1453/2001, (ΕΚ) 1454/2001, (ΕΚ) 1868/94, (ΕΚ) 1251/1999, (ΕΚ) 1254/1999, (ΕΚ) 1673/2000, (ΕΟΚ) 2358/71 και (ΕΚ) 2529/2001 (ΕΕ L 270, σ. 1).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του M. Horvath και του Secretary of State for Environment, Food and Rural Affairs (Υπουργού Περιβάλλοντος, Τροφίμων και Γεωργίας στο Ηνωμένο Βασίλειο, στο εξής: Secretary of State), με αντικείμενο την κανονιστική ρύθμιση που θεσπίστηκε για την επικράτεια της Αγγλίας, με την οποία καθορίζονται στοιχειώδεις απαιτήσεις για τις ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές συνθήκες (στο εξής: ΟΓΠΣ), κατά την έννοια του άρθρου 5 και του παραρτήματος IV του κανονισμού 1782/2003.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

3 Ο κανονισμός 1782/2003 εκδόθηκε βάσει των άρθρων 36 ΕΚ, 37 ΕΚ και 299, παράγραφος 2, ΕΚ.

4 Κατά την πρώτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού, απαιτείται η θέσπιση κοινών όρων για τις άμεσες ενισχύσεις που καταβάλλονται με βάση τα διάφορα καθεστώτα στήριξης του εισοδήματος στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής.

5 Κατά το άρθρο του 1, ο κανονισμός 1782/2003 θεσπίζει, ιδίως, κοινούς κανόνες για τις άμεσες ενισχύσεις με βάση καθεστώτα στήριξης του εισοδήματος στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής που χρηματοδοτούνται από το Τμήμα Εγγυήσεων του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ), καθώς επίσης προβλέπει τη στήριξη του εισοδήματος των γεωργών, ήτοι το καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης (στο εξής: ΚΕΕ).

6 Το άρθρο 2, στοιχείο δ΄, του κανονισμού 1782/2003 ορίζει την άμεση ενίσχυση ως την πληρωμή που καταβάλλεται απ' ευθείας στον γεωργό στα πλαίσια ενός καθεστώτος στήριξης του εισοδήματος από τα απαριθμούμενα στο παράρτημα Ι του κανονισμού. Το ΚΕΕ περιλαμβάνεται στο εν λόγω παράρτημα.

7 Ο τίτλος ΙΙ του κανονισμού 1782/2003 περιλαμβάνει το κεφάλαιο 1 που φέρει τον τίτλο «Πολλαπλή συμμόρφωση» και αποτελείται από τα άρθρα 3 έως 9. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού ορίζει ότι «ο γεωργός που λαμβάνει άμεσες ενισχύσεις οφείλει να εφαρμόζει τις κανονιστικές απαιτήσεις διαχείρισης που αναφέρονται στο παράρτημα ΙΙΙ, σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα του παραρτήματος αυτού, και τις [ΟΓΠΣ] που θεσπίζονται στο άρθρο 5».

8 Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 1782/2003, οι κανονιστικές απαιτήσεις διαχείρισης που αναφέρονται στο παράρτημα ΙΙΙ θεσπίζονται από την κοινοτική νομοθεσία σε διάφορους τομείς και, ειδικότερα, στον τομέα του περιβάλλοντος.

9 Το άρθρο 5 του κανονισμού 1782/2003, που φέρει τον τίτλο «Ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές συνθήκες», προβλέπει στην παράγραφο 1:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε κάθε γεωργική γη, και ιδιαίτερα γη η οποία δεν χρησιμοποιείται πλέον για παραγωγικούς σκοπούς, να διατηρείται σε καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση. Τα κράτη μέλη καθορίζουν, σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, στοιχειώδεις απαιτήσεις για τις ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές συνθήκες με βάση το πλαίσιο που καθορίζεται στο παράρτημα IV, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιοχών για τις οποίες πρόκειται, όπως το έδαφος και οι κλιματικές συνθήκες, τα υφιστάμενα συστήματα γεωργικής εκμετάλλευσης, η χρήση γης, η αμειψισπορά, οι γεωργικές πρακτικές και η δομή των εκμεταλλεύσεων. Αυτό δεν θίγει τους κανόνες που διέπουν τις ορθές γεωργικές πρακτικές που εφαρμόζονται στα πλαίσια του κανονισμού (ΕΚ) 1257/1999 και τα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα που εφαρμόζονται πέραν του επιπέδου των ορθών γεωργικών πρακτικών.»

10 Σύμφωνα με το άρθρο 6 του κανονισμού 1782/2003, στις περιπτώσεις που δεν εφαρμόζονται οι ΟΓΠΣ ή οι λοιπές απαιτήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού ως αποτέλεσμα πράξης ή παράλειψης άμεσα αποδιδόμενης στον συγκεκριμένο γεωργό, το συνολικό ποσό των άμεσων ενισχύσεων που προβλέπεται να καταβληθούν κατά το ημερολογιακό έτος κατά το οποίο σημειώθηκε η μη εφαρμογή μειώνεται ή ακυρώνεται.

11 Το παράρτημα IV του κανονισμού 1782/2003, που φέρει τον τίτλο «Ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές πρακτικές που αναφέρονται στο άρθρο 5», έχει ως εξής:

Τομέας	Πρότυπα
Διάβρωση του εδάφους: Προστασία του εδάφους μέσω κατάλληλων μέτρων	— Ελάχιστη εδαφοκάλυψη — Ελάχιστη διαχείριση γαιών αντικατοπτρίζουσα ειδικές για το χώρο συνθήκες — Αναβαθμίδες
Οργανική ύλη του εδάφους: Διατήρηση των επιπέδων της οργανικής ύλης του εδάφους μέσω κατάλληλων μεθόδων	— Πρότυπα για αμειψισπορές, όπου συντρέχει περίπτωση — Διαχείριση υπολειμμάτων καλλιεργειών
Δομή του εδάφους: Διατήρηση της δομής του εδάφους μέσω κατάλληλων μέτρων	— Κατάλληλη χρήση γεωργικών μηχανών
Ελάχιστο επίπεδο συντήρησης: Εξασφάλιση ελάχιστου επιπέδου συντήρησης και αποφυγής της υποβάθμισης των οικοσυστημάτων	— Ελάχιστοι ρυθμοί ανανέωσης ζωικού πληθυσμού ή/και κατάλληλα καθεστώτα — Προστασία των μόνιμων βοσκότοπων — Διατήρηση των χαρακτηριστικών του τοπίου — Αποφυγή της επέκτασης ανεπιθύμητης βλάστησης σε γεωργική γη

Η εθνική νομοθεσία

12 Στη διάρκεια του 1998, το Κοινοβούλιο του Ηνωμένου Βασιλείου ψήφισε νομοθετική ρύθμιση για τη μεταφορά («devolution») αρμοδιοτήτων σε ορισμένους τομείς στη Σκωτία, στην Ουαλία και στη Βόρεια Ιρλανδία. Στους οικείους τομείς η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου παραμένει, καταρχήν, αρμόδια μόνον όσον αφορά την Αγγλία. Τόσο κατά τη νομοθετική αυτή ρύθμιση όσο και κατά το Devolution Memorandum of Understanding το οποίο, υπό τη μορφή δηλώσεων πολιτικών προθέσεων, συμπληρώνει την πρώτη, εναπόκειται στις περιφερειακές αρχές, στο πλαίσιο των αντίστοιχων σφαιρών αρμοδιοτήτων τους, να εκπληρώνουν τις απορρέουσες από το κοινοτικό δίκαιο υποχρεώσεις και δεν δύνανται να ενεργούν ή να νομοθετούν κατά τρόπο που αντιβαίνει προς το κοινοτικό δίκαιο. Σύμφωνα με τη νομοθετική ρύθμιση περί της

μεταφοράς αρμοδιοτήτων, οι υπουργοί του Ηνωμένου Βασιλείου διατηρούν την εξουσία να παρεμβαίνουν, όταν αυτό είναι αναγκαίο, προκειμένου να διασφαλίζεται η εκπλήρωση των υποχρεώσεων αυτών.

13 Η κοινή γεωργική πολιτική γενικώς και η εφαρμογή του κανονισμού 1782/2003 ειδικότερα περιλαμβάνονται στους αποκεντρωμένους τομείς και εμπίπτουν στην αρμοδιότητα εκάστης περιφερειακής αρχής.

14 Προκειμένου να συμμορφωθούν προς τις υποχρεώσεις που υπέχουν από το άρθρο 5 του κανονισμού 1782/2003, ο Secretary of State, ενεργώντας σε σχέση μόνο με την Αγγλία, και εκάστη των περιφερειακών αρχών εξέδωσαν χωριστές κανονιστικές πράξεις οι οποίες ορίζουν εν μέρει διαφορετικές στοιχειώδεις απαιτήσεις για τις ΟΓΠΣ.

15 Όσον αφορά την Αγγλία, οι κρίσιμες πράξεις είναι οι κανονιστικές αποφάσεις του 2004 σχετικά με τα καθεστώτα ενιαίας ενίσχυσης και στήριξης στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής (πολλαπλή συμμόρφωση) [The Common Agricultural Policy Single Payment and Support Schemes (Cross Compliance) (England) Regulations 2004 (SI 2004/3196, στο εξής: αγγλικές κανονιστικές πράξεις]. Οι απαιτήσεις των ΟΓΠΣ καθορίζονται στο παράρτημα («Schedule») των αγγλικών κανονιστικών πράξεων, του οποίου οι παράγραφοι 26 έως 29, με τίτλο «Δουλείες δημόσιας διελεύσεως» (στο εξής: επίμαχες στην κύρια δίκη διατάξεις), προβλέπουν:

«26. Ο γεωργός απαγορεύεται

a) χωρίς νόμιμη άδεια ή δικαιολογία να αλλοιώνει την επιφάνεια ενός ορατού μονοπατιού, ενός ορατού μονοπατιού για άλογα ή οποιουδήποτε άλλου ορατού δημόσιου δρόμου που συνίσταται σε ή περιλαμβάνει αμαξιτή οδό, η οποία όμως δεν είναι κατασκευασμένη, κατά τρόπο που να καθιστά το μονοπάτι ή τον δρόμο αυτό ακατάλληλο για την άσκηση του δικαιώματος δημόσιας διελεύσεως, ή

b) χωρίς νόμιμη άδεια ή δικαιολογία, να εμποδίζει με πρόθεση καθ' οποιονδήποτε τρόπο την ελεύθερη διέλευση ενός ορατού δημόσιου δρόμου.

27. Ο γεωργός υποχρεούται να διατηρεί κάθε κατασκευή για υπέρβαση φράκτη, πύλη ή παρόμοια κατασκευή, διαφορετική από την κατασκευή στην οποία έχει εφαρμογή το άρθρο 146, παράγραφος 5, του νόμου του 1980 περί των δημόσιων δρόμων [Highways Act 1980], ευρισκόμενη κατά μήκος ορατού μονοπατιού ή μονοπατιού για άλογα, σε ασφαλή κατάσταση, μεριμνώντας για τις απαραίτητες επισκευές προκειμένου να αποφεύγονται αδικαιολόγητα κωλύματα στην άσκηση των δικαιωμάτων των προσώπων που χρησιμοποιούν το μονοπάτι ή το μονοπάτι για άλογα.

28. (1) Αν ο γεωργός έχει αλλοιώσει την επιφάνεια ενός ορατού μονοπατιού ή ενός ορατού μονοπατιού για άλογα (διαφορετικού από ένα μονοπάτι ορίων μεταξύ αγρών) στις περιπτώσεις που τούτο επιτρέπεται από το άρθρο 134 του νόμου του 1980 περί των δημόσιων δρόμων, οφείλει, εντός της προβλεπόμενης στο άρθρο 134, παράγραφος 7, του νόμου αυτού προθεσμίας ή εντός της παρατάσεως αυτής δυνάμει του άρθρου 134, παράγραφος 8,

a) να αποκαταστήσει την επιφάνεια του ορατού μονοπατιού ή του ορατού μονοπατιού για άλογα στο ελάχιστο πλάτος τους, προκειμένου να καταστεί δυνατή η άσκηση του δικαιώματος διελεύσεως υπό εύλογες συνθήκες, και

b) να οριοθετήσει στο έδαφος το μονοπάτι ή το μονοπάτι για άλογα στο ελάχιστό του πλάτος, προκειμένου αυτό να καθίσταται εμφανές σε οποιονδήποτε επιθυμεί να το χρησιμοποιήσει.

(2) Η έκφραση «ελάχιστο πλάτος», σε σχέση με δημόσιο δρόμο, έχει την ίδια έννοια όπως στο παράρτημα 12Α του νόμου του 1980 περί των δημόσιων δρόμων.

29. Στις παραγράφους 26, 27 και 28 του παραρτήματος αυτού οι όροι:

«μονοπάτια για άλογα», «αμαξιτή οδός», «μονοπάτι ορίων μεταξύ αγρών», «μονοπάτι» και «κατασκευασμένη αμαξιτή οδός» έχουν την ίδια έννοια όπως στο άρθρο 329, παράγραφος 1, του νόμου του 1980 περί των δημόσιων δρόμων· η λέξη «δημόσιος δρόμος» έχει την έννοια που έχει στο άρθρο 328 του νόμου του 1980 περί των δημόσιων δρόμων και «ορατός» σημαίνει ότι μπορεί να γίνει αντιληπτός ως δρόμος από ένα πρόσωπο με κανονική όραση που βαδίζει ή ιππεύει κατά μήκος του δρόμου αυτού.»

16 Οι κανονιστικές πράξεις που εκδόθηκαν από τις περιφερειακές αρχές της Σκωτίας, της Ουαλίας και της Βόρειας Ιρλανδίας δεν περιέχουν απαιτήσεις αντίστοιχες με αυτές που προβλέπουν οι επίμαχες στην κύρια δίκη διατάξεις.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

17 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι ο M. Horvath, γεωργός στην Αγγλία, είναι κάτοχος δικαιωμάτων ενίσχυσης στο πλαίσιο του ΚΕΕ. Η γεωργική γη του βαρύνεται με δουλείες δημόσιας διελεύσεως υπό την έννοια των επίμαχων στην κύρια δίκη διατάξεων.

18 Ο γεωργός αυτός υπέβαλε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αίτηση ελέγχου της νομιμότητας («judicial review») των εν λόγω διατάξεων. Υποστηρίζει, μεταξύ άλλων, αφενός, ότι ο Secretary of State δεν είχε δικαίωμα να περιλάβει διατάξεις σχετικές με τις δουλείες δημόσιας διελεύσεως μεταξύ των στοιχειωδών απαιτήσεων για τις ΟΓΠΣ, των οποίων η μη τήρηση δύναται να έχει ως συνέπεια, σύμφωνα με το άρθρο 6 του κανονισμού 1782/2003, μείωση των ενισχύσεων στο πλαίσιο του ΚΕΕ. Αφετέρου, ο αιτών της κύριας δίκης θεωρεί ότι το γεγονός ότι στις αγγλικές κανονιστικές διατάξεις περιελήφθησαν τέτοιες διατάξεις, ενώ οι κανονιστικές πράξεις που εκδόθηκαν για τη Σκωτία, την Ουαλία και τη Βόρεια Ιρλανδία δεν περιέχουν ανάλογες απαιτήσεις, συνιστά δυσμενή διάκριση η οποία επηρεάζει το κύρος των επίμαχων στην κύρια δίκη διατάξεων.

19 Το High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court), αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο δύο προδικαστικά ερωτήματα, που αφορούν, αντίστοιχα, δύο σημεία της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιόν του. Κατά της αποφάσεως αυτής ο Secretary of State άσκησε, όσον αφορά το δεύτερο ερώτημα, έφεση ενώπιον του Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division), το οποίο απέρριψε την έφεση αυτή. Εν συνεχεία, το High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court), διαβίβασε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«Σε περίπτωση που ένα κράτος μέλος έχει δημιουργήσει ένα σύστημα διοικητικής αποκέντρωσης, στο πλαίσιο του οποίου οι κεντρικές κρατικές αρχές διατηρούν την εξουσία να ενεργούν στο σύνολο της επικράτειας του κράτους μέλους προκειμένου να εξασφαλίζουν την εκπλήρωση των βάσει του κοινοτικού δικαίου υποχρεώσεων του κράτους μέλους αυτού, σε σχέση δε με τον [κανονισμό 1782/2003]:

1) Μπορεί ένα κράτος μέλος να περιλάβει απαιτήσεις που αφορούν τη συντήρηση των ορατών μονοπατιών επί των οποίων υφίστανται δουλείες δημόσιας διελεύσεως στις [προδιαγραφές] των [ΟΓΠΣ] κατά την έννοια του άρθρου 5 και του παραρτήματος IV του [κανονισμού 1782/2003];

2) Σε περίπτωση που οι διατάξεις συνταγματικού δικαίου κράτους μέλους προβλέπουν ότι διάφορες περιφερειακές αρχές έχουν νομοθετική αρμοδιότητα σε σχέση με διάφορα συστατικά μέρη του κράτους μέλους αυτού, το γεγονός ότι τα διάφορα αυτά μέρη έχουν διαφορετικές προδιαγραφές όσον αφορά τις [ΟΓΠΣ] κατά την έννοια του άρθρου 5 και του παραρτήματος IV του [κανονισμού 1782/2003] μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά ανεπίτρεπτη δυσμενή διάκριση;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

20 Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν ένα κράτος μέλος μπορεί να περιλαμβάνει μεταξύ των προτύπων των ΟΓΠΣ κατά την έννοια του άρθρου 5 και του παραρτήματος IV του κανονισμού 1782/2003 απαιτήσεις που αφορούν τη συντήρηση των ορατών μονοπατιών επί των οποίων υφίστανται δουλείες δημόσιας διελεύσεως.

Παρατηρήσεις υποβληθείσες στο Δικαστήριο

21 Ο αιτών της κύριας δίκης προτείνει να δοθεί αρνητική απάντηση στο εν λόγω ερώτημα. Ο αιτών φρονεί ότι η περιεχόμενη στην πρώτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 1782/2003 αναφορά σε κοινούς όρους για τις άμεσες ενισχύσεις που καταβάλλονται με βάση τα διάφορα καθεστώτα στήριξης του εισοδήματος στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής σημαίνει ότι, στον τομέα αυτό, πρέπει να υπάρχει ένα σύνολο βασικών κανόνων το οποίο να περιλαμβάνει βασικές προδιαγραφές στον τομέα, ειδικότερα, των ΟΓΠΣ, οι οποίες να είναι, καταρχήν, οι ίδιες για όλους τους γεωργούς στο σύνολο της επικράτειας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Οι στοιχειώδεις απαιτήσεις στον τομέα των ΟΓΠΣ για την καταβολή των άμεσων ενισχύσεων, τις οποίες αφορά το άρθρο 5 του ιδίου κανονισμού, περιορίζονται στο απολύτως αναγκαίο μέτρο και τα κράτη μέλη δεν δύνανται νομίμως να επιβάλλουν πρόσθετες προϋποθέσεις σε ένα ή περισσότερα τμήματα της επικράτειάς τους. Επομένως, οι επίμαχες στην κύρια δίκη διατάξεις δεν μπορούν να θεωρηθούν ως στοιχειώδεις απαιτήσεις, διότι συνεπάγονται σημαντικά πρόσθετα βάρη για τους γεωργούς.

22 Κατά τον M. Horvath, ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι οι επίμαχες στην κύρια δίκη διατάξεις μπορούν να θεωρηθούν ως σχετιζόμενες με την προστασία του περιβάλλοντος, δεν συνιστούν, πάντως, απαιτήσεις στον τομέα των ΟΓΠΣ. Στο μέτρο που ο κανονισμός 1782/2003 έχει ως νομική βάση τις διατάξεις της Συνθήκης περί γεωργίας, η σχετική με την προστασία του περιβάλλοντος συνιστώσα των ΟΓΠΣ θα πρέπει να νοείται όχι ως αυτοτελής διάταξη προβλέπουσα προδιαγραφές οι οποίες αφορούν αμιγώς την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά, αντιθέτως, ως προβλέπουσα μόνον

προδιαγραφές σχετικές με τον γεωργικό τομέα. Σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού, μόνον τα κοινοτικά όργανα έχουν την εξουσία να θεσπίζουν κανονιστικές απαιτήσεις διαχείρισης στον τομέα του περιβάλλοντος οι οποίες συνδέονται με δικαιώματα στο ΚΕΕ και περιλαμβάνονται στο παράρτημα ΙΙΙ του εν λόγω κανονισμού. Επιπλέον, ο αιτών της κύριας δίκης ισχυρίζεται ότι οι επίμαχες στην κύρια δίκη διατάξεις συνιστούν γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα που εφαρμόζονται πέραν του επιπέδου των ορθών γεωργικών πρακτικών και τα οποία, έτσι, εξαιρούνται των ΟΓΠΣ, δυνάμει του τελευταίου τμήματος του δευτέρου εδαφίου του άρθρου 5, παράγραφος 1, του ιδίου κανονισμού.

23 Τέλος, ο αιτών της κύριας δίκης υποστηρίζει ότι τα μονοπάτια επί των οποίων υφίστανται δουλείες διελεύσεως, όπως αυτές που προβλέπονται από τις επίμαχες στην κύρια δίκη διατάξεις, δεν μπορούν να θεωρηθούν ως χαρακτηριστικά του τοπίου κατά την έννοια του παραρτήματος IV του κανονισμού 1782/2003, καθόσον στερούνται υπόστασης και διάρκειας λόγω του ότι, αν και επιβάλλεται η αποκατάστασή τους, μπορούν, πάντως, νομίμως να καταργηθούν από τους γεωργούς στη διάρκεια κάθε κύκλου καλλιέργειας. Επιπλέον, το γεγονός ότι αυτά τα μονοπάτια βαρύνονται με δουλείες διελεύσεως δεν καθιστά δυνατή την αποφυγή της υποβαθμίσεως των οικοτόπων κατά την έννοια του εν λόγω παραρτήματος.

24 Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων υποστηρίζουν ότι τα εν λόγω μονοπάτια μπορούν να θεωρηθούν ως χαρακτηριστικά του τοπίου και ότι, επομένως, η συντήρησή τους δύναται να περιληφθεί στις στοιχειώδεις απαιτήσεις για τις ΟΓΠΣ κατά την έννοια του άρθρου 5 του κανονισμού 1782/2003.

Απάντηση του Δικαστηρίου

25 Καταρχάς, πρέπει να υπομνησθεί ότι από το γράμμα του άρθρου 5, παράγραφος 1, του κανονισμού 1782/2003 προκύπτει ότι στα κράτη μέλη απόκειται η υποχρέωση να μεριμνούν ώστε η γεωργική γη να διατηρείται σε καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση. Για τον σκοπό αυτό, τα κράτη μέλη ορίζουν, σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, στοιχειώδεις απαιτήσεις «με βάση το πλαίσιο που καθορίζεται στο παράρτημα IV» του εν λόγω κανονισμού, στις οποίες λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιοχών για τις οποίες πρόκειται.

26 Επομένως, μολονότι τα κράτη μέλη υποχρεούνται, κατά τον προσδιορισμό των απαιτήσεων αυτών, να τηρούν το εν λόγω παράρτημα, εντούτοις, το παράρτημα, διά της χρησιμοποιήσεως γενικών όρων και εννοιών, καταλείπει στα κράτη μέλη ορισμένο περιθώριο εκτίμησης όσον αφορά τον συγκεκριμένο προσδιορισμό των εν λόγω απαιτήσεων.

27 Επιπλέον, από αυτούς τούτους τους όρους της φράσεως «ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές συνθήκες» προκύπτει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να καθορίσουν ΟΓΠΣ για σχετικούς με την προστασία του περιβάλλοντος σκοπούς.

28 Η διαπίστωση αυτή δεν αναιρείται από το γεγονός ότι ο κανονισμός 1782/2003 έχει ως νομική βάση, ειδικότερα, τα άρθρα 36 ΕΚ και 37 ΕΚ, που υπάγονται στον τίτλο ΙΙ, ο οποίος τιτλοφορείται «Η γεωργία», του τρίτου μέρους της Συνθήκης, και όχι τα άρθρα που περιλαμβάνονται στον τίτλο ΧΙΧ, ο οποίος τιτλοφορείται «Περιβάλλον», του ιδίου μέρους της Συνθήκης.

29 Συγκεκριμένα, καθόσον οι απαιτήσεις της προστασίας του περιβάλλοντος, η οποία συνιστά έναν από τους βασικούς σκοπούς της Κοινότητας, πρέπει, κατά το γράμμα του άρθρου 6 ΕΚ, «να ενταχθούν στον καθορισμό και στην εφαρμογή των κοινοτικών πολιτικών και δράσεων», η προστασία αυτή πρέπει να θεωρηθεί ως σκοπός εντασσόμενος, επίσης, στην κοινή πολιτική στον τομέα της γεωργίας. Επομένως, ο κοινοτικός νομοθέτης μπορεί, δυνάμει των άρθρων 36 ΕΚ και 37 ΕΚ, να αποφασίσει να προωθήσει την προστασία του περιβάλλοντος (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2007, C-440/05, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2007, σ. I-9097, σκέψη 60). Συνεπώς, τα μέτρα που σκοπούν στην προστασία του περιβάλλοντος, θεσπιζόμενα με κοινοτική πράξη έχουσα ως νομική βάση τα εν λόγω άρθρα 36 ΕΚ και 37 ΕΚ, δεν περιορίζονται σε μέτρα με τα οποία επιδιώκονται σκοποί γεωργικής πολιτικής.

30 Εξάλλου, το γεγονός ότι, κατά το γράμμα του άρθρου 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 1782/2003, οι κανονιστικές απαιτήσεις διαχείρισης στον τομέα του περιβάλλοντος θεσπίζονται από την κοινοτική νομοθεσία ουδόλως σημαίνει ότι οι στοιχειώδεις απαιτήσεις για τις ΟΓΠΣ, όπως αυτές καθορίζονται από τα κράτη μέλη σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, δεν μπορούν να αφορούν και τον τομέα του περιβάλλοντος.

31 Επιπροσθέτως, από το άρθρο 5, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 1782/2003 προκύπτει ότι ο εκ μέρους των κρατών μελών προσδιορισμός στοιχειωδών απαιτήσεων για τις ΟΓΠΣ ουδεμία ασκεί επιρροή επί του χαρακτηρισμού ή όχι των μέτρων αυτών ως γεωργοπεριβαλλοντικών μέτρων.

32 Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι μια υποχρέωση συντηρήσεως των ορατών μονοπατιών επί των οποίων υφίστανται δουλείες δημόσιας διελεύσεως, όπως αυτή που προβλέπεται από τις επίμαχες στην κύρια δίκη διατάξεις, μπορεί, ακόμη κι αν δεν επιδιώκει γεωργικό σκοπό αλλά έχει περιβαλλοντικό χαρακτήρα, να συνιστά στοιχειώδη απαίτηση όσον αφορά τις ΟΓΠΣ, στο μέτρο που εντάσσεται στο πλαίσιο που καθορίζεται στο παράρτημα IV του κανονισμού 1782/2003.

33 Κατά συνέπεια, πρέπει να εξετασθεί αν τέτοια μονοπάτια μπορούν, να θεωρηθούν, όπως υποστηρίζουν η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή, ως χαρακτηριστικά του τοπίου, των οποίων η συντήρηση περιλαμβάνεται μεταξύ των προτύπων του παραρτήματος IV του κανονισμού 1782/2003.

34 Δεδομένου ότι ο κανονισμός 1782/2003 δεν ορίζει την έννοια «χαρακτηριστικά του τοπίου», αυτή πρέπει να ερμηνεύεται, σύμφωνα με την άποψη που εξέφρασε και ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 62 των προτάσεών του, λαμβάνοντας υπόψη τόσο το σύνηθες νόημά της, όσο και το πλαίσιο στο οποίο κατά κανόνα χρησιμοποιείται.

35 Επιπλέον, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι η ανάγκη ομοιόμορφης ερμηνείας των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου αποκλείει, σε περίπτωση αμφιβολίας, να εξετάζεται μεμονωμένα το κείμενο μιας διατάξεως σε μία από τις γλωσσικές αποδόσεις, αλλ' αντιθέτως επιβάλλει να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται υπό το πρίσμα των αποδόσεών του στις άλλες επίσημες γλώσσες (αποφάσεις της 17ης Ιουνίου 1998, C-321/96, Mecklenburg, Συλλογή1998, σ. I-3809, σκέψη 29, και της 29ης Ιανουαρίου 2009, C-311/06, Consiglio Nazionale degli Ingegneri, Συλλογή 2009, σ. I-415, σκέψη 53). Στο πλαίσιο αυτό, η φράση «particularités topographiques», που περιλαμβάνεται στο γαλλικό κείμενο του κανονισμού 1782/2003, πρέπει να συγκριθεί, για παράδειγμα, με τους όρους «landscape features» (χαρακτηριστικά του τοπίου) που απαντούν στην απόδοση του κανονισμού στην αγγλική γλώσσα.

36 Υπό τις συνθήκες αυτές, τίποτε δεν εμποδίζει όπως μονοπάτια επί των οποίων υφίστανται δουλείες δημόσιας διελεύσεως, όπως αυτά που προβλέπονται από τις επίμαχες στην κύρια δίκη διατάξεις, θεωρηθούν ως χαρακτηριστικά του τοπίου, στο μέτρο που οι διατάξεις αυτές αφορούν μόνον τα ορατά μονοπάτια.

37 Αυτό ισχύει κατά μείζονα λόγο εν προκειμένω, καθόσον μια συσταλτική ερμηνεία της έννοιας «χαρακτηριστικά του τοπίου», η οποία, ειδικότερα, θα απέκλειε τα απορρέοντα από ανθρώπινες παρεμβάσεις στοιχεία, θα ήταν αντίθετη προς το περιθώριο εκτίμησης του οποίου απολαύουν τα κράτη μέλη όταν ορίζουν τις στοιχειώδεις απαιτήσεις για τις ΟΓΠΣ.

38 Η προσωρινή καταστροφή των χαρακτηριστικών του τοπίου, η οποία είναι πιθανή, υπό ορισμένες περιστάσεις, στην περίπτωση των μονοπατιών περί των οποίων πρόκειται στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν αναιρεί καθεαυτή τον μόνιμο χαρακτήρα των μονοπατιών. Συγκεκριμένα, τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, όπως η βλάστηση και τα ύδατα, υφίστανται τις επιπτώσεις της αλλαγής των εποχών, χωρίς, ωστόσο, να παύουν να θεωρούνται στοιχεία του τοπίου. Η διαπίστωση αυτή ισχύει κατά μείζονα λόγο ως προς τα εν λόγω μονοπάτια, καθόσον από την παράγραφο 28, σημείο 1, του παραρτήματος των αγγλικών κανονιστικών πράξεων προκύπτει ότι ο γεωργός που αλλοιώνει, κατά τρόπο επιτρεπόμενο, την επιφάνεια του ορατού μονοπατιού ή του ορατού μονοπατιού ιππασίας υποχρεούται να την αποκαθιστά εντός των προβλεπομένων από την οικεία εθνική νομοθεσία προθεσμιών.

39 Επομένως, πρέπει να εξετασθεί σε ποιο βαθμό η υποχρέωση συντηρήσεως των μονοπατιών αυτών μπορεί να θεωρηθεί ως μέτρο εφαρμογής του προτύπου που περιλαμβάνεται στο παράρτημα IV του κανονισμού 1782/2003 και το οποίο συνίσταται στη διατήρηση των χαρακτηριστικών του τοπίου.

40 Συναφώς, παρατηρείται ότι το εν λόγω πρότυπο δύναται να έχει δύο περιβαλλοντικές πτυχές.

41 Πρώτον, τα χαρακτηριστικά του τοπίου συνιστούν φυσικά συστατικά στοιχεία του περιβάλλοντος. Όσον αφορά την πτυχή αυτή, οι σχετικές με τη διατήρηση των χαρακτηριστικών του τοπίου απαιτήσεις πρέπει να συμβάλλουν στη συντήρηση των χαρακτηριστικών αυτών ως φυσικών συστατικών στοιχείων.

42 Οι υποχρεώσεις συντήρησης δύνανται να συμβάλλουν στη διατήρηση τέτοιων μονοπατιών ως φυσικών συστατικών στοιχείων του περιβάλλοντος.

43 Δεύτερον, οι σχετικές με τη διατήρηση των χαρακτηριστικών του τοπίου προδιαγραφές, που περιλαμβάνονται στο παράρτημα IV του κανονισμού 1782/2003, συνδέονται, στο εν λόγω παράρτημα, με το ζήτημα το οποίο αφορά το «Ελάχιστο επίπεδο συντήρησης: Εξασφάλιση ελάχιστου επιπέδου συντήρησης και αποφυγής της υποβάθμισης των οικοσυστημάτων». Κατά συνέπεια, μια υποχρέωση που απορρέει από τις εν λόγω προδιαγραφές μπορεί να επιδιώκει έναν περιβαλλοντικό σκοπό, συνιστάμενο στην αποφυγή της υποβάθμισης των οικοσυστημάτων, χωρίς να απαιτείται, όπως υπογραμμίζει η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου με τις παρατηρήσεις της, τα εθνικά μέτρα που σκοπούν στη διατήρηση των χαρακτηριστικών του τοπίου και στην εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου συντήρησης να επιδιώκουν, επίσης, έναν τέτοιο σκοπό.

44 Πάντως, όπως επισήμανε το αιτούν δικαστήριο και ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 80 των προτάσεών του, τα μονοπάτια, όπως αυτά που προβλέπονται από τις επίμαχες στην κύρια δίκη διατάξεις, μπορούν να συμβάλλουν στη διατήρηση των οικοσυστημάτων.

45 Στην περίπτωση αυτή, οι απαιτήσεις σχετικά με τη διατήρηση των εν λόγω μονοπατιών συμβάλλουν στην αποφυγή της υποβάθμισης των οικοσυστημάτων. Είναι προφανές ότι υποχρεώσεις απορρέουσες από τον σκοπό που επιδιώκουν οι επίμαχες στην κύρια δίκη διατάξεις και ο οποίος συνίσταται στη διασφάλιση της ασκήσεως του δικαιώματος δημόσιας διελεύσεως συμβάλλουν στην αποφυγή της υποβάθμισης των οικοσυστημάτων.

46 Κατόπιν των ανωτέρω, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ένα κράτος μέλος μπορεί να περιλάβει στις προδιαγραφές των ΟΓΠΣ, κατά την έννοια του

άρθρου 5 και του παραρτήματος IV του κανονισμού 1782/2003, απαιτήσεις που αφορούν τη συντήρηση των ορατών μονοπατιών επί των οποίων υφίστανται δουλείες δημόσιας διελεύσεως, υπό τον όρον ότι οι εν λόγω απαιτήσεις συμβάλλουν στη διατήρηση των μονοπατιών αυτών ως χαρακτηριστικών του τοπίου ή, ενδεχομένως, στην αποφυγή της υποβάθμισης των οικοσυστημάτων.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

47 Με το δεύτερο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο, ερωτά, κατ' ουσίαν, αν, σε περίπτωση που οι διατάξεις συνταγματικού δικαίου κράτους μέλους προβλέπουν ότι οι διάφορες περιφερειακές αρχές έχουν νομοθετική αρμοδιότητα, μόνη η θέσπιση εκ μέρους των εν λόγω αρχών διαφορετικών προδιαγραφών στον τομέα των ΟΓΠΣ, κατά την έννοια του άρθρου 5 και του παραρτήματος IV του κανονισμού 1782/2003 του Συμβουλίου, συνιστά δυσμενή διάκριση αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο.

48 Κατ' αρχάς, επισημαίνεται ότι αναθέτοντας στα κράτη μέλη το καθήκον να ορίσουν τις ελάχιστες απαιτήσεις για τις ΟΓΠΣ, ο κοινοτικός νομοθέτης αναγνώρισε στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να λαμβάνουν υπόψη τις εντός αυτών υφιστάμενες διαφορές ανά περιφέρεια.

49 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, όταν οι διατάξεις της Συνθήκης ή των κανονισμών αναγνωρίζουν εξουσίες ή επιβάλλουν υποχρεώσεις στα κράτη μέλη προς τον σκοπό της εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, το ζήτημα με ποιο τρόπο μπορεί να ανατεθεί από τα κράτη μέλη η άσκηση αυτών των εξουσιών και η εκπλήρωση αυτών των υποχρεώσεων σε ορισμένα εσωτερικά όργανα εξαρτάται αποκλειστικά από τους συνταγματικούς κανόνες κάθε κράτους (απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1971, 51/71 έως 54/71, International Fruit Company κ.λπ., Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 1091, σκέψη 4).

50 Έτσι, κατά πάγια νομολογία, κάθε κράτος μέλος είναι ελεύθερο να κατανέμει τις αρμοδιότητες σε εσωτερικό επίπεδο και να θέτει σε εφαρμογή τις πράξεις κοινοτικού

δικαίου που δεν είναι απ' ευθείας εφαρμοστέες μέσω μέτρων λαμβανομένων από τις περιφερειακές ή τοπικές αρχές, αρκεί η κατανομή αυτή των αρμοδιοτήτων να καθιστά δυνατή την ορθή εφαρμογή των εν λόγω πράξεων κοινοτικού δικαίου (βλ. απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 1992, C-156/91, Hansa Fleisch Ernst Mundt, Συλλογή 1992, σ. I-5567, σκέψη 23).

51 Επιπλέον, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να κρίνει ότι, όταν το κείμενο κανονισμού εξουσιοδοτεί κράτος μέλος να λάβει εκτελεστικά μέτρα, οι λεπτομέρειες ασκήσεως αυτής της εξουσίας διέπονται από το δημόσιο δίκαιο του οικείου κράτους μέλους (βλ. αποφάσεις της 27ης Σεπτεμβρίου 1979, 230/78, Eridania-Zuccherifici nazionali και Società italiana per l'industria degli zuccheri, Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 341, σκέψη 34, καθώς και της 20ής Ιουνίου 2002, C-313/99, Mulligan κ.λπ., Συλλογή 2002, σ. I-5719, σκέψη 48).

52 Εξάλλου, το άρθρο 5, παράγραφος 1, του κανονισμού 1782/2003 ρητώς αναγνωρίζει τη δυνατότητα των κρατών μελών, εφόσον αυτή προβλέπεται από το συνταγματικούς κανόνες τους ή το δημόσιο δίκαιό τους, να εξουσιοδοτούν περιφερειακές ή τοπικές αρχές να θέτουν σε εφαρμογή πράξεις κοινοτικού δικαίου. Συγκεκριμένα, η εν λόγω διάταξη προβλέπει ότι «τα κράτη μέλη καθορίζουν, σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, στοιχειώδεις απαιτήσεις για τις ΟΓΠΣ με βάση το πλαίσιο που καθορίζεται στο παράρτημα IV».

53 Συνεπώς, ενόψει της ελευθερίας της οποίας απολαύουν τα κράτη μέλη όσον αφορά τη μεταφορά αρμοδιοτήτων τους στις περιφερειακές αρχές προκειμένου να ορίσουν τις στοιχειώδεις απαιτήσεις για τις ΟΓΠΣ κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1, του κανονισμού 1782/2003, οι κανόνες που θεσπίζουν οι εν λόγω αρχές ενδέχεται να διαφέρουν μεταξύ των οικείων περιφερειών, στο μέτρο, ιδίως, που, όπως προαναφέρθηκε στη σκέψη 26, τα κράτη μέλη διαθέτουν ένα περιθώριο εκτίμησης όταν ορίζουν τις απαιτήσεις αυτές.

54 Εντούτοις, πρέπει να εξεταστεί αν, υπό τις συνθήκες αυτές, μόνη η διαφορά μεταξύ των θεσπισθέντων από τις περιφερειακές αρχές ενός και του αυτού κράτους μέλους κανόνων που καθορίζουν τις ΟΓΠΣ συνιστά δυσμενή διάκριση αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο.

55 Συναφώς, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι η απαγόρευση διακρίσεων δεν αφορά τις ενδεχόμενες διαφορές μεταχειρίσεως που μπορούν να προκύψουν μεταξύ των κρατών μελών από υφιστάμενες μεταξύ των νομοθεσιών των κρατών μελών διαφορές, εφόσον οι νομοθεσίες αυτές εφαρμόζονται σε όλα τα πρόσωπα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής τους, σύμφωνα με αντικειμενικά κριτήρια και ανεξαρτήτως της ιθαγενείας τους (βλ, υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 3ης Ιουλίου 1979, 185/78 έως 204/78, van Dam κ.λπ., Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 2345, σκέψη 10, της 1ης Φεβρουαρίου 1996, C-177/94, Perfili, Συλλογή 1996, σ. I-161, σκέψη 17, καθώς και της 12ης Ιουλίου 2005, C-403/03, Schempp, Συλλογή 2005, σ. I-6421, σκέψη 34).

56 Όσον αφορά την τελευταία προϋπόθεση για την οποία γίνεται λόγος στην προηγούμενη σκέψη, πρέπει να υπομνησθεί ότι στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκε η απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 1986, 201/85 και 202/85, Klensch κ.λπ. (Συλλογή 1986, σ. 3477), την οποία επικαλείται ο αιτών της κύριας δίκης, το ζήτημα που ετίθετο αφορούσε ακριβώς τη διαφορετική μεταχείριση μεταξύ παραγωγών ενός κράτους μέλους λόγω μέτρου το οποίο είχε θεσπισθεί από το οικείο κράτος μέλος για την εφαρμογή κοινοτικής υποχρεώσεως και το οποίο τους επηρέαζε. Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Δικαστήριο έκρινε, με τη σκέψη 11 της εν λόγω αποφάσεως, ότι, όταν υπάρχει δυνατότητα επιλογής μεταξύ περισσοτέρων τρόπων εφαρμογής της κοινοτικής ρυθμίσεως περί της οποίας πρόκειται, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να επιλέξουν εναλλακτική λύση της οποίας η εφαρμογή στο έδαφός τους μπορεί να δημιουργήσει, άμεσα ή έμμεσα, διάκριση κατά την έννοια του άρθρου 40, παράγραφος 3, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 34, παράγραφος 2, ΕΚ), μεταξύ των ενδιαφερόμενων παραγωγών.

57 Σε περίπτωση που, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, αρμόδιες να ορίσουν τις στοιχειώδεις απαιτήσεις για τις ΟΓΠΣ, κατά την έννοια του άρθρου 5 και του παραρτήματος IV του κανονισμού 1782/2003, είναι οι περιφερειακές αρχές κράτους μέλους, ενδεχόμενες διαφορές μεταξύ των μέτρων που θεσπίζουν οι διάφορες αυτές αρχές δεν συνιστούν, εκ του γεγονότος αυτού και μόνον, δυσμενή διάκριση. Όπως προκύπτει από τη σκέψη 50 της παρούσας αποφάσεως, τα μέτρα αυτά πρέπει να είναι συμβατά με τις υποχρεώσεις που ο εν λόγω κανονισμός επιβάλλει στο οικείο κράτος μέλος.

58 Κατόπιν των ανωτέρω, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, σε περίπτωση που οι διατάξεις συνταγματικού δικαίου κράτους μέλους προβλέπουν ότι οι διάφορες περιφερειακές αρχές έχουν νομοθετική αρμοδιότητα, μόνη η θέσπιση εκ μέρους των εν λόγω αρχών διαφορετικών προδιαγραφών στον τομέα των ΟΓΠΣ, κατά την έννοια του άρθρου 5 και του παραρτήματος IV του κανονισμού 1782/2003 του Συμβουλίου, δεν συνιστά δυσμενή διάκριση αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο.

Επί των δικαστικών εξόδων

59 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

1) Ένα κράτος μέλος μπορεί να περιλάβει στις προδιαγραφές των ορθών γεωργικών και περιβαλλοντικών συνθηκών, κατά την έννοια του άρθρου 5 και του παραρτήματος IV του κανονισμού (ΕΚ) 1782/2003 του Συμβουλίου, της 29ης Σεπτεμβρίου 2003, για τη θέσπιση κοινών κανόνων για τα καθεστώτα άμεσης στήριξης στα πλαίσια της κοινής γεωργικής πολιτικής και για τη θέσπιση ορισμένων καθεστώτων στήριξης για τους γεωργούς και για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΟΚ) 2019/93, (ΕΚ) 1452/2001, (ΕΚ) 1453/2001, (ΕΚ) 1454/2001, (ΕΚ) 1868/94, (ΕΚ) 1251/1999, (ΕΚ) 1254/1999, (ΕΚ) 1673/2000, (ΕΟΚ) 2358/71 και (ΕΚ) 2529/2001, απαιτήσεις που αφορούν τη συντήρηση των ορατών μονοπατιών επί των οποίων υφίστανται δουλείες δημόσιας διελεύσεως, υπό τον όρον ότι οι εν λόγω απαιτήσεις συμβάλλουν στη διατήρηση των μονοπατιών αυτών ως χαρακτηριστικών του τοπίου ή, ενδεχομένως, στην αποφυγή της υποβάθμισης των οικοσυστημάτων.

2) Σε περίπτωση που οι διατάξεις συνταγματικού δικαίου κράτους μέλους προβλέπουν ότι οι διάφορες περιφερειακές αρχές έχουν νομοθετική αρμοδιότητα, μόνη η θέσπιση εκ μέρους των εν λόγω αρχών διαφορετικών προδιαγραφών στον τομέα των ορθών γεωργικών και περιβαλλοντικών συνθηκών, κατά την έννοια του άρθρου 5 και του παραρτήματος IV του κανονισμού 1782/2003 του Συμβουλίου, δεν συνιστά δυσμενή διάκριση αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο.

(υπογραφές)